

ZPRÁVA O VÝZKUMU V ULICI LEGIONÁŘŮ V PRAZE-ĎÁBLICÍCH

Martin Kvietok – Pavel Kubálek – Martin Holub

ÚVOD A LOKALIZACE VÝZKUMU

Předložený článek má za cíl informovat o výsledcích předstihového archeologického výzkumu, který uskutečnila společnost Labrys, o. p. s., v říjnu 2009 v k. ú. Praha-Ďáblice, v prostoru ulice Legionářů (obr. 1). Archeologický výzkum byl vyvolán záměrem investora vybudovat čtyři řadové rodinné domy (I–IV). Během zemních prací mělo dojít v souvislosti s výstavbou garáží k výrazným zemním zásahům v prostoru stavebního záboru. Zemní zásahy se uskutečnily na ploše cca 560 m².

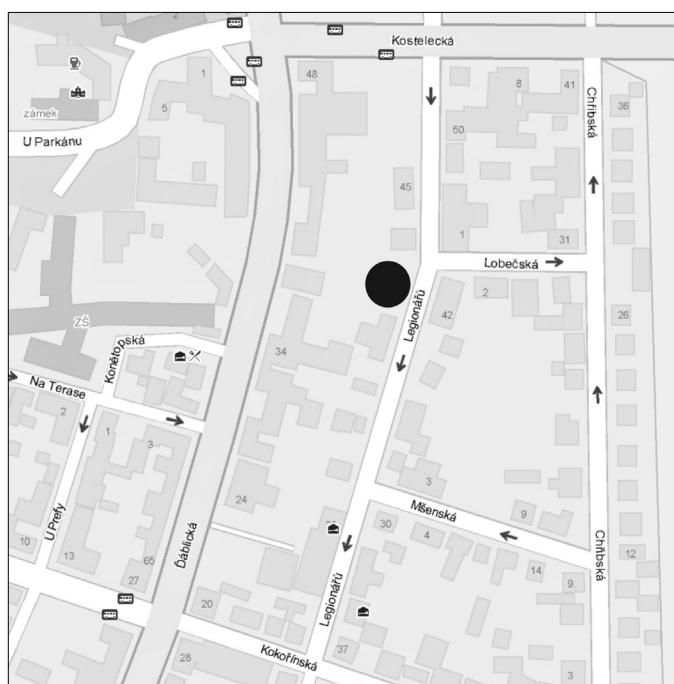
Stavební pozemek se nachází v k. ú. Praha 8-Ďáblice, ve východní části Ďáblic v zástavbě rodinných domů, na západní straně ulice Legionářů, cca 10 m jižně od křižovatky s ulicí Lobečskou (parc. č. 234/2, 234/4, 234/5, 234/6). Je situován na mírném svahu nakloněném k severovýchodu. Podloží lokality je tvořeno sprašemi a sprašovými hlínami o mocnosti 0,5–1 m. Jejich mocnost klesá od SZ k JV. Nadmořská výška lokality je 265–266 m, lze ji lokalizovat na mapovém listu ZM 10: 12-24-13, souřadnice Z:J mm: 228:373, 231:372, 230:369, 228:37.

METODIKA VÝZKUMU

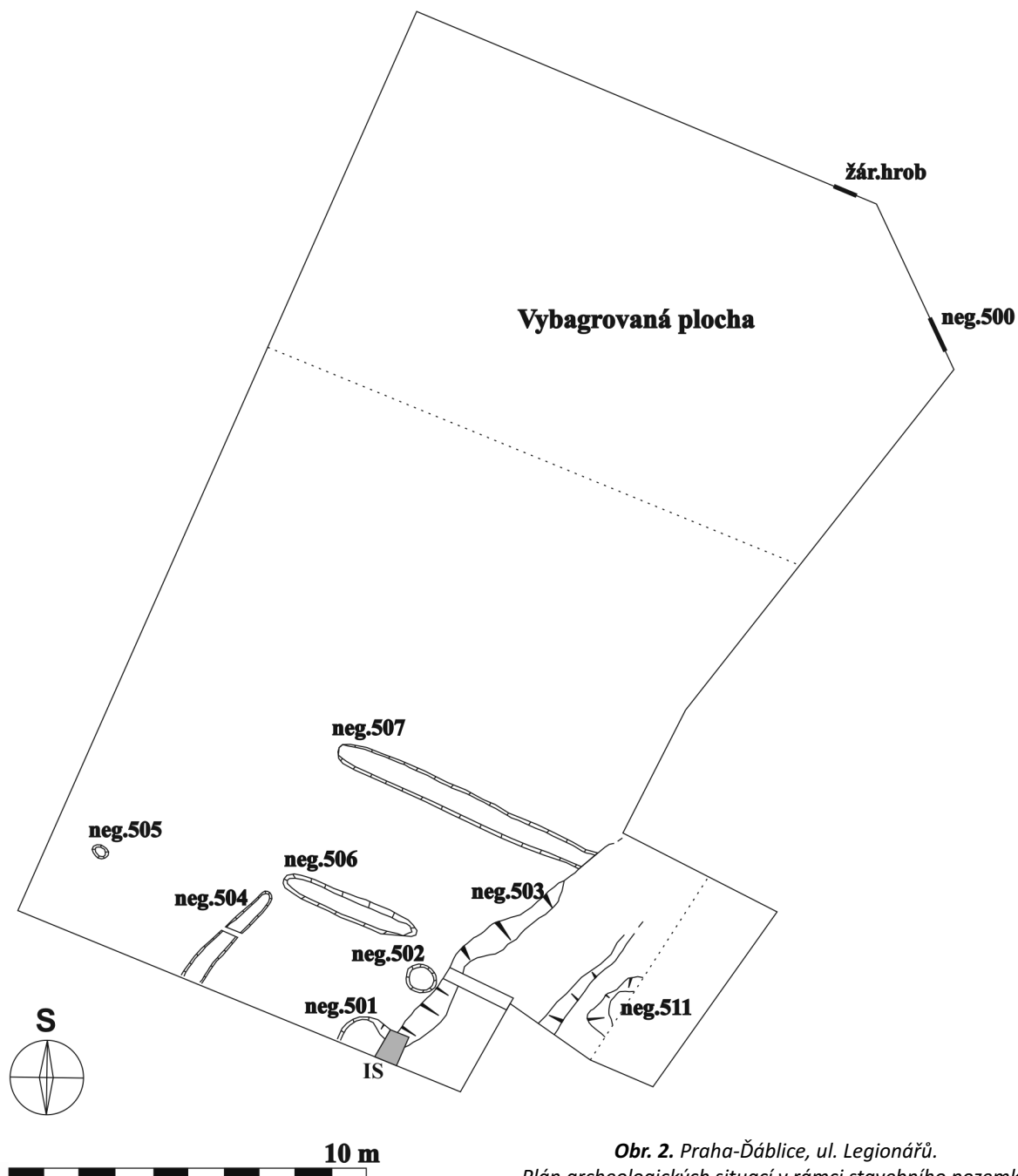
Na začátek je nutno poznamenat, že plošný výzkum nemohl být proveden na celé ploše stavby, protože prostor v severní třetině stavebního záboru (RD I a II) byl, i navzdory předchozí dohodě s investorem, vybagrován ještě před příjezdem archeologa. V takto zničené části byla provedena pouze dokumentace profilů. Ve zbylé části plochy budoucí stavby proběhla skrývka bagrem s hladkou lžící na úroveň sprašového podloží a následně byla plocha začištěna ručně. Po pozitivním zjištění se přistoupilo k předstihovému výzkumu.

Cílem výzkumu bylo zjistit rozsah a stav zachování identifikované archeologické situace, upřesnit stáří nalezené situace a pokusit se zařadit ji do kontextu nálezů z předcházejících výzkumů v oblasti Prahy-Ďáblic.

Plocha pozitivní na archeologické nálezy byla ručně začištěna. Jednotlivé archeologické situace byly plošně kresebně dokumentovány. Následovala jejich exkavace, dokumentace profilů objektů a jejich negativů. Práce byly průběžně fotograficky dokumentovány, na závěr proběhlo geodetické zaměření lokality. Přírůstkové číslo výzkumu je A48/2009, inventární čísla nálezů jsou A487869–959. Nálezy budou uloženy v Muzeu hlavního města Prahy.

Obr. 1. Praha-Ďáblice, ul. Legionářů. Lokalizace výzkumu

Obr. 2. Praha-Žáblice, ul. Legionářů.
Plán archeologických situací v rámci stavebního pozemku

POPIS TERÉNNÍ SITUACE

Předstihový archeologický výzkum se zaměřil na jižní třetinu plochy (180 m²) postižené budoucím stavebním zásahem, na které byly identifikovány archeologické situace (obr. 2). Dno stavební jámy se nachází v hloubce cca 2 m od úrovně současného terénu. V severní části plochy byly zdokumentovány tři profily (řez 01–řez 03). Situace v nich byla podobná. Vrchní vrstva recentního zahradního horizontu (depozit 101) o mocnosti 0,45–0,50 m nasedala na nevýraznou humózní vrstvu černé barvy (depozit 102) o mocnosti 0,10–0,15 m. V ní se sporadicky vyskytovala pravěká keramika. Do této vrstvy byl zahlouben žárový hrob bylanské kultury, který byl téměř celý zničen při bagrování stavební jámy. Hrobovou jámu nebylo možné identifikovat, neboť se zkoumaná charakteristika výplně objektu jevila shodně s okolní vrstvou. V severovýchodním nároží stavební jámy, 3 m východně od předchozí situace, narušoval vrstvu další mělký objekt (negativ 500). Z jeho černé humózní výplně (depozit 103) byl získán zlomek atypické pravěké keramiky.

Archeologické situace byly identifikovány především v JV nároží stavebního pozemku. Na některých místech byl terén výrazně narušen kořeny ovocných stromů a výkopy pro inženýrské sítě. Mocnost ornice zde dosahovala 0,30–0,40 m. Kulturní vrstva nebyla zjištěna. Ve dvou případech byly zjištěny dvě oválné sídlištní jámy (negativ 501 a negativ 502). Nejvýraznějším objektem byla velká podélná jáma zachycená v JV nároží parcely (negativ 503). Její orientace byla SV–JZ, severní okraj nebyl zjištěn, východní hrana se rýsovala jenom nevýrazně. Dno objektu bylo konvexní, největší hloubka byla 0,8 m od úrovně skrývky. Tento objekt porušoval výše zmíněnou oválnou sídlištní jámu (negativ 501). Tato superpozice byla ještě narušena recentním výkopem. Východně od negativu 503 byl zjištěn zbytek další jámy nepravidelného tvaru (negativ 511), poničené při budování oplocení parcely. Archeologické situace doplňuje systém tří liniových výkopů (negativ 504, 506 a 507). Dva z nich probíhaly rovnoběžně v odstupe 3 m ve směru Z–V. Třetí se na ně napojoval od jihu téměř v pravém úhlu. Největší z nich (o šířce 0,5–0,6 m) ležel nejseverněji a byl narušen výkopem podélné jámy (negativ 503). Zbylé dva žlaby byly o něco užší (šířky 0,4 m). Hloubka výkopů byla 0,10–0,25 m od úrovně skrývky. Západně od nich situaci doplňuje menší sloupová jáma (negativ 505).

POPIS NÁLEZŮ

Keramické nálezy

Nejbohatší kolekce keramiky pochází z kruhové sídlištní jámy (negativ 501). Z několika desítek zlomků keramiky se vyjmají nálezy rohatých uch nebo jejich zlomků (*obr. 3:4–6*). Na uchách se nacházela rytá i plastická výzdoba v podobě tří bradavkovitých výčnělků. V jednom případě bylo možné rekonstruovat celkový profil nádoby (*obr. 3:4*). Zastoupeny jsou i zlomky zásobnicových nádob (*obr. 3:1–3,8*). Povrch je zdrsněn slámováním a ozdoben plastickou protlačovanou páskou a jazykovitými výčnělky (*obr. 3:1*). Dalším typem řivnáčské keramiky zastoupeným v nálezovém inventáři jsou vysoká, ven vyhnutá hrdla a zlomky těl hlubokých mís s leštěným povrchem (*obr. 3:7,9,12*). V jednom případě je doložen fragment těla nádoby zdobený trojicí horizontálních plastických pásků (*obr. 3:11*). Je možné, že se u tohoto exempláře jedná o zlomek tzv. bernburského hrnku. Dalším keramickým fragmentem byla část odsazeného dna, jehož okraj byl nepatrně protlačen (*obr. 3:15*).

Ze zničeného žárového hrobu pochází, kromě několika desítek drobných úlomků kalcinovaných lidských kostí, zlomky nejméně čtyř nádob. Z nich bylo možné zrekonstruovat pouze okraj zlomku tenkostěnné hluboké mísy (s vysokým, ven vyhnutým okrajem a zbytkem tuhování povrchu) a jednoduché kónické misky (s dovnitř zataženým okrajem; *obr. 3:13–14*). Z další nádoby pochází zlomek těla zdobený uvnitř (s tuhovanou výzdobou v podobě tzv. síťového vzoru; *obr. 3:10*).

Lidské kosterní nálezy

Ve vrstvě 102 byly zachyceny zlomky keramiky a kostí, interpretované jako žárový hrob. Velikost zlomků kostí je podle Wahlova dělení velmi malá (1982, in *Dokládala 1999*) – největší dosahuje 27 mm. Zlomků je malé množství (40 cm³), o celkové hmotnosti 28 g. Spálení kostí je druhého stupně (zlomky kostí černé barvy) až čtvrtého stupně (zlomky kostí mléčně bílé barvy) podle *Dokládala (1999)*. Zaznamenány byly zlomky temenních kostí, zlomky stehenní kosti, zlomky lýtkové kosti, zlomky neurčených dlouhých kostí. Na dvou zlomcích kamene je sklovinná hmota – kremační struska. Ta v našich podmínkách nebývá popisována. Obdobný nález však byl zaznamenán (*Kubálek 2006*) při výzkumu blízké a obdobně datované lokality ve shodném katastrálním území, který pod vedením M. Kostky provedlo Muzeum hlavního města Prahy.

Nálezy zvířecích kostí

Zkoumaný materiál pochází ze dvou objektů (negativ 501, 503, 510 a 511). Z celkového množství 36 zlomků kostí jich bylo možné druhově určit 47,2 %. Četnosti nálezů jednotlivých částí kostry u jednotlivých druhů a minimální počet jedinců jsou uvedeny na *tab. 1*.

Tur domácí byl jediný zvířecí druh, který zde bylo možné určit. Dvěma jedincům tohoto druhu patřilo celkem 17 zlomků kostí. Věk těchto jedinců mohl být určen na základě osifikace růstových plotének některých kostí a stavu chrupu. Jeden z těchto jedinců zemřel ve věku 3 až 7 let. U druhého jedince lze pouze konstatovat, že se dožil nejméně 12 až 15 měsíců.

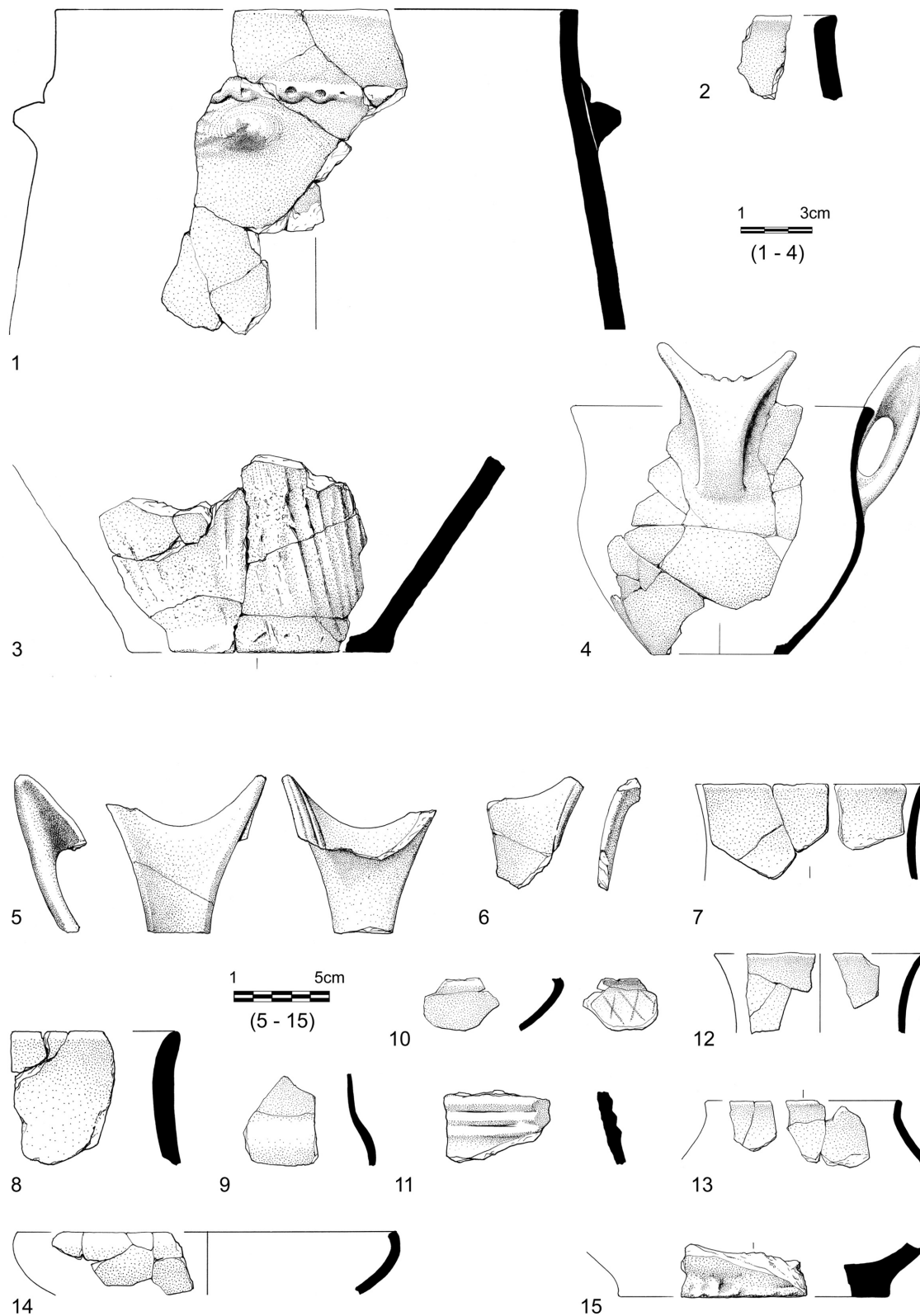
Kohoutková výška nemohla být určena u žádného z identifikovaných jedinců, ale celkově grafická stavba jednoho z identifikovaných jedinců je podobná stavbě jednoho z identifikovaných jedinců, ale celkově grafická stavba jednoho z identifikovaných jedinců je podobná stavbě jednoho z identifikovaných jedinců.

	Minimální počet jedinců	CELKEM	dolní čelist	obratel	žebro	lopatka	pažní k.	vřetenní k. prox. část	česka	patní k.	nártní k. prox. část	fragment dlouhé kosti	neidentifikovatelná kost	spálená kost
Tur domácí	2	17	2		1	3		8	1	1	1			
Střední savec		5		1	1		1					2		
Neurčeno		14											14	1
CELKEM	2	36	2	1	2	3	1	8	1	1	1	2	14	1

Tab. 1. Praha-Ďáblice, ul. Legionářů. Četnost nálezů jednotlivých částí kostry u jednotlivých druhů (řivnáčská kultura)

vaných jedinců se shoduje s tehdejší eneolitickou populací tohoto druhu v této oblasti (*Matolcsi 1970*). Druhý jedinec byl o něco mohutnější, ale svoji velikostí ještě mohl náležet k populaci domácího skotu.

Na kostech byly identifikovány stopy po štípání a lámání. Na jednom fragmentu byly patrné stopy po působení ohně, přičemž jeho barva byla černošedá s částí přecházející do šedobílé. Lze tedy předpokládat, že se jednalo o kuchyňský, nebo jinak dále nevyužitelný odpad.

Obr. 3. Praha-Žabčice, ul. Legionářů. Výběr keramických nálezů (kreslil M. Černý)

PŘEDCHOZÍ NÁLEZY ŘIVNÁČSKÉ A BYLANSKÉ KULTURY Z PRAHY-ĎÁBLIC

Nálezy z období řivnáčské kultury pocházejí již z několika poloh d'áblického katastru. První nálezy jsou hlášeny z prostoru bývalé Battistovy cihelny a jejího bezprostředního okolí a jsou spojeny s aktivitami E. Štorcha a J. Axamita. Známa je především kolekce osmi džbánů typu *ansa cornuta* (Štorch 1921, 91). Zlomky řivnáčské keramiky pocházejí z roku 1967 z polí severovýchodně od obce mezi kótami 254,8 a 252 a z pole severozápadně od nového hřbitova. Lokalizace těchto nálezů je ovšem problematická (Dobeš – Kostka – Stolz 2007, 150). V roce 1987 byl během záchranného výzkumu před stavbou komunikace Prosek–Zdiby v trase dnešní Cínovecké radiály (ppč. 1738) prozkoumán zahloubený objekt řivnáčské kultury (Havel – Kovářík 1988, 178). V roce 1990 zdokumentoval M. Kuna ve výkopu pro vodovod na pozemku ppč. 1729 pozůstatek zahloubené chaty (Kuna 1995). V roce 2002 proběhl archeologický výzkum v souvislosti s výstavbou souboru rodinných domů Nové Ďáblice. Archeologické nálezy pocházejí z pozemků ppč. 1729/115, které tvoří výhradně plochu současných komunikací ulic Červencové a Březnové (Kostka 2004). Poslední archeologickou akcí, ze které pocházejí nálezy řivnáčské kultury, byl výzkum v roce 2004 v ulici K Lomu (Kostka 2007). Nejnovější přehled nálezů řivnáčské kultury z katastru Ďáblic s vymapováním lokalit a přehledem literatury podali ve své práci M. Dobeš, M. Kostka a D. Stolz (2007, 148–150, obr. 1).

Rozsáhlý sídlištní areál s vývojem od počátku halštatského období až po jeho závěr se nachází pod celým intravilánem obce. Bohužel většina informací unikla při starších stavebních aktivitách. Množství bylanských sídlištních a hrobových nálezů bylo získáno J. A. Jírou, E. Štorchem a J. Axamitem v letech 1897–1908 při těžbě hlíny v Battistově cihelně. Tyto jsou dnes uloženy v Národním muzeu a ve Středočeském muzeu v Roztokách u Prahy (Fridrichová – Koutecký – Slabina 1999; Lutovský – Smejtek 2005, 673–674.). V roce 1931 byla F. C. Friedrichem zachycena na ppč. 239 válcovitá jáma, z níž byly vyzvednuty zlomky keramiky a kostěné předměty (Lutovský – Smejtek 2005, 675). První archeologické výzkumy se uskutečnily až ve čtyřicátých letech 20. století. Tehdy na rohu ulic Lobečské a Legionářů (ppč. 280) prozkoumal J. Kabát dvě sídlištní jámy. Z nich pochází keramika datovaná M. Fridrichovou do období bylanské kultury (Ha C). V roce 1967 byly v Šenovské ulici ve výkopu pro kanalizaci prozkoumány čtyři jámy mladohalštatského sídliště. Několik zlomků keramiky náleží také bylanské kultuře (o. c., 675). O tři roky později byly při terénních úpravách v Květnové ulici porušeny sídlištní vrstvy, z nichž se podařilo J. Vaňkovi zachránit zlomky bylanské keramiky (o. c., 675). Sídlištní jámu prozkoumala i N. Venclová v roce 1977 v Kokořinské ulici před domem čp. 108 (o. c., 675). V letech 1987, 1988 a 1990 probíhaly povrchové sběry na polích východně od Lobečské ulice až k Cínovecké ulici. Halštatské osídlení bylo zachyceno mezi pravobřežím Mratínského potoka a jeho pravobřežním přítokem (Kuna 1998, 306–307). V roce 1994 probíhala v ulicích Čenkovská, Brigádnická, Myslivecká a Šenovská výstavba inženýrských sítí. Během těchto prací prozkoumal M. Kostka několik rozměrných jam a jednu zahloubenou chatu (Lutovský – Smejtek 2005, 675). Další seskupení chaty a sídlištních jam bylo zachyceno při stavbě inženýrských sítí v ulici Kučerové (o. c., s. 675). V roce 2001 uskutečnili v prostoru mezi Cínoveckou a Kosteckou silnicí pracovníci Muzea hlavního města Prahy pod vedením M. Kostky rozsáhlý archeologický výzkum před stavbou mimoúrovňové křižovatky. V rámci rozsáhlého polykulturního sídliště zde bylo odkryto i několik fází sídlišť ze starší doby železné (o. c., 674–675). Ve stejném roce bylo v Šenovské ulici při stavbě domu zničeno několik zahloubených objektů pod mohutnou vrstvou ornice. Velká koncentrace staveb a sídlištních jam byla prozkoumána během plošného výzkumu před stavbou bytového domu v prostoru mezi ulicemi Kučerové a Osinalická (o. c., 676).

Kromě Battistovy cihelny jsou hrobové nálezy hlášeny ze dvou poloh. V ulici K Letňanům prozkoumal M. Kostka v roce 2000 část pohřebiště bylanské kultury. Tři hroby původně patrně kryté mohylami, obsahovaly kostrové pozůstatky dětí či mladých nedospělých jedinců s bohatou pohřební výbavou (o. c., 676). Kostrový hrob byl narušen v roce 2004 i v ulici K Lomu (o. c., 676–677).

ZÁVĚRY A DISKUSE

Při archeologickém výzkumu v ulici Legionářů (parc. č. 234/2, 234/4, 234/5, 234/6) byla na zbylé části stavební plochy (domy III a IV) zjištěna přítomnost archeologických situací. Celkově bylo prozkoumáno 11 objektů. Z toho 9 objektů řadíme k sídlišti klasické fáze řivnáčské kultury, jeden objekt řadíme k bylanské kultuře a jeden objekt datujeme rámcově do období pravěku.

Archeologické situace se koncentrovaly převážně v JV části pozemku. Situace byla však zkreslena tím, že více než třetina plochy byla, i navzdory dohodě, před příjezdem archeologů odbagrována. V pro-

storu Ďáblic můžeme dnes rozlišit dvě koncentrace nálezů z období řivnáčské kultury. První je prostor Battistovy cihelny a jejího bezprostředního okolí, druhou je lokalita „K Lomu“. Námi prozkoumané objekty můžeme přiřadit k první poloze. Výzkumem se podařilo zdokumentovat část sídlištního areálu s výskytem hliníků a odpadních jam. Nevyřešenou otázkou zůstává systém tří mělkých žlabů.

Na základě osteozoologického studia materiálu z řivnáčských objektů bylo možné vyvodit následující závěry. V druhově určeném materiálu jsou přítomni dva jedinci tura domácího, přičemž jeden z těchto jedinců zemřel mezi 3 až 7 rokem života. U druhého jedince lze pouze konstatovat, že se dožil nejméně 12 až 15 měsíců. Gracilní stavba dochovaných kostí se shoduje s eneolitickou populací tohoto druhu. Podle charakteru zaznamenaných zvířecích kostí se pravděpodobně jedná o kuchyňský, či jinak dále nevyužitelný odpad.

Na okraji odbagrované plochy (domy I a II) se nacházel žárový hrob, bagrováním částečně zničený, který můžeme datovat do období bylanské kultury. Další hroby zjištěny nebyly, je však možné, že došlo k jejich zničení během bagrování. Nález žárového hrobu jenom doplňuje pestrou mozaiku archeologických nálezů datovaných do starší doby železné v prostoru Ďáblic. Pod celým intravilánem obce se totiž rozkládá rozsáhlý sídlištní areál s vývojem od počátku starší doby železné až po její závěr. K tomuto sídlištnímu areálu patřilo i birituální pohřebiště, které bylo zachyceno na přelomu 19. a 20. století v prostoru Battistovy cihelny a v jejím okolí. Jeho pokračování bylo zachyceno v ulicích K Lomu a K Letňanům. S tímto pohřebním areálem souvisí patrně i námi zjištěný žárový hrob. Co se týče způsobu pohřbívání, žárové hroby se objevují především v starším úseku bylanské kultury. Na základě keramiky je možné námi prozkoumané torzo žárového hrobu zařadit do stupně Ha C. Kosterní nálezy z tohoto objektu se podařilo použitými metodami ohodnotit jako lidské ostatky, náležící jedinci bez pohlavního a věkového určení, teplotu při spálení těla lze odhadnout asi na 400 až 650 °C.

LITERATURA

- Axamit, P.* 1930: Nové nálezy jordansmühlské keramiky v Čechách, *Památky archeologické* 36, 188–201.
- Dobeš, M. – Kostka, M. – Stolz, D.* 2007: Sídlíště řivnáčské kultury v Praze-Ďáblicích, *Archeologie ve středních Čechách* 11, 131–166.
- Dokládál, M.* 1999: Morfologie spálených kostí. Význam pro identifikaci osob. Sborník prací Lékařské fakulty v Brně č. 113. Brno.
- Driesch, von den, A.* 1976: A Guide to the Measurement of Animal Bones from archaeological Sites. *Peabody Museum Bulletin* 1. Cambridge.
- Fridrichová, M. – Koutecký, D. – Slabina, M.* 1999: Die Gräberfeld der Bylaner Kultur in Praha - III. Teil, *Památky archeologické* 87, 319–397.
- Havel, J. – Kovářík, J.* 1988: Přehled výzkumů archeologického oddělení MMP v letech 1986–1987, *Archaeologica Pragensia* 9, 173–180.
- Kubálek, P.* 2006: Antropologický posudek lidských kosterních nálezů ze záchranných archeologických výzkumů v Praze 6-Suchdole a v Praze 8-Ďáblicích. Rukopis zprávy uložený v Muzeu hlavního města Prahy. Praha.
- Kostka, M.* 2004: Praha-Ďáblice, obv. Praha 8, *Výzkumy v Čechách* 2002, 189.
- Kostka, M.* 2007: Praha-Ďáblice, obv. Praha 8, *Výzkumy v Čechách* 2004, 166–167.
- Kuna, M.* 1995: Praha-Ďáblice, obv. Praha 8, *Výzkumy v Čechách* 1990/2, 261.
- Kuna, M.* 1998: Povrchové sběry v povodí Vinořského a Mratínského potoka. Katalog nálezů z let 1986–1990, *Výzkumy v Čechách* 1996–7, 291–338.
- Lutovský, M. – Smejtek, L. a kol.* 2005: *Pravěká Praha*. Praha.
- Matolcsi, J.* 1970: Historische Erforschung der Körpergrösse des Rindes auf grund von Ungarischem Knochenmaterial, *Zeitschrift für Tierzucht und Züchtungsbiologie* 87, 1970/1971.
- Štorch, E.* 1921: *Praha v době předhistorické. Pravěký člověk a jeho kultura*. Praha.

A REPORT ON THE EXCAVATION IN LEGIONÁŘŮ STREET IN PRAGUE-ĎÁBLICE

The aim of the submitted article is to inform about the rescue archaeological excavation which took place in connection with the construction of four semi-detached family houses. It was possible to carry out the excavation on some of the parcels only, because a part of it was dug out prior to the arrival of an archaeologist. That is why only documentation work was carried out in the dug out part. 11 features were investigated in total, out of which 9 belong to a settlement of the Řivnáč culture, 1 feature (cremation grave) belongs to the Bylany culture and one feature can be dated only roughly to the prehistoric period.

Fig. 1. Prague-Ďáblice. Location of the excavation

Fig. 2. Prague-Ďáblice. Plan of archaeological situations within the building plot

Fig. 3. Prague-Ďáblice. Selection of ceramic finds

Table. 1. Prague-Ďáblice. Frequency of finds of individual parts of a skeleton for the individual kinds (Řivnáč culture)

MARTIN KVIETOK
U JEZERKY 1158/3, 140 00 PRAHA 4

PAVEL KUBÁLEK
LABRYS, O. P. S., MEZI ŠKOLAMI 2321/95, 158 00 PRAHA 13

MARTIN HOLUB
LABRYS, O. P. S., MEZI ŠKOLAMI 2321/95, 158 00 PRAHA 13
ÚSTAV ANTROPOLOGIE PŘF MU, VINAŘSKÁ 5, 603 00 BRNO